

การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์

Self-Development according to Buddhist Ethics

พระครูบุญกิจจาภิรม กตปุณฺโญ (สารชุม)

Phrakrubhonkitjapirom Kataphonyo (Sarachum)

บุญส่ง สินธุ์นอก

Boonsong Sinthunok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus

E-mail: 6702105002@mcu.ac.th

(Received: August 9, 2024/ Revisec: December 30, 2024/ Accepted: December 27, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์” นั้นเป็นแนวทางในการพัฒนาทางด้านคุณภาพชีวิตของตนเอง ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งหลักพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนา ว่าด้วยกฎเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติมนุษย์ว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดีและต้องมีการพัฒนาความรู้ที่จะสามารถนำไปลดละหรือกำจัดกิเลสความชั่วทั้งปวง หรือที่เราเรียกว่า เรียนรู้เพื่อทำดีและละความชั่ว ความรู้ที่จะต้องไปค้นหาศึกษาคือ เรื่องของความจริงที่เกี่ยวกับตนเอง ศึกษาหลักความรู้ ธรรมชาติและการประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริงโดยการไม่ทำความชั่วทั้งปวงการทำกุศล คือ ความดีให้พร้อมพร้อมการทำจิตของตนเองให้ผ่องแผ้ว เมื่อทำแต่ความดีและผลของความดีนั้น จะส่งผลทำให้เกิดความสุขที่เรียกว่าเป็นปรากฏการณ์ของการทำความดีนั้น คือความสุขที่เกิดขึ้นทั้งภายใน ที่เราเรียกว่าคุณงามความดี และความสุขที่เกิดภายนอก ที่เราเรียกว่า งามด้วยกิริยาท่าทาง ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้ และความเข้าใจ ดังนั้นการพัฒนาตนเองโดยเริ่มจากการนำหลักพุทธจริยศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสำหรับสังคมและสำหรับประเทศชาติ

คำสำคัญ: การพัฒนา; การพัฒนาตนเอง; พุทธจริยศาสตร์



Abstract

The academic article on “Self-Development according to Buddhist Ethics” is a guideline for developing one’s own quality of life according to Buddhist ethics. Buddhist ethics are principles of Buddhism regarding the rules for judging human behavior, such as what is right, what is wrong, what is good, what is bad, and the development of knowledge that can be used to reduce or eliminate all evil defilements, or what we call learning to do good and abandon evil. The knowledge that must be searched for and studied is the truth about oneself, studying the principles of natural knowledge and practicing according to the truth by not doing all evil, doing good, which is doing good, and making one’s own mind pure. When doing only good and the results of that goodness will result in happiness, which is called the phenomenon of doing good, which is happiness that arises both internally, which we call virtue, and externally, which we call beauty in manners, which will give the practitioner knowledge and understanding. Therefore, self-development starts with applying Buddhist ethics in daily life happily, which is the goal for society and the country.

Keywords: development; Buddhist Ethics; Self-development

1. บทนำ

มนุษย์รู้จักคำว่า “การพัฒนา” (Development) แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าจะนำมาใช้นำมาปฏิบัติตาม ปัจจุบันมีการเลือกปฏิบัติตามใจชอบ ทั้งที่เห็นความเห็นแก่ตัว ที่เพิ่มขึ้นด้วย และมักมองเห็นความคิดของตัวเองเป็นหลัก ทำแต่เรื่องตนเองถูกใจ มากกว่าเรื่องที่ถูกต้อง ทั้งให้ความสำคัญทางด้านวัตถุมากกว่า ความสำคัญทางด้านจิตใจ จนกลายเป็นสาเหตุของปัญหาที่ตามมาในทุกๆ วันนี้ หลายครั้งหลายคราว ที่มนุษย์ไม่สนใจ ย่อหย่อน ปล่อยปละละเลย มองข้ามอย่างไม่สนใจใยดี จึงเกิดเป็นความคุ่นชิน ทางด้านพฤติกรรมทั้งด้านความคิด ด้านการพูด และด้านการกระทำของตัวเอง ส่งผลทำให้ไปในทางที่ไม่เหมาะสม คือไม่เหมาะสมกับสถานะความเป็นมนุษย์ ทำให้มีการลดทอนคุณค่าชีวิตที่มีความตกต่ำ คุณภาพชีวิตตกลง ต่ำลงจนทำให้จริยธรรมเลือนลาง คุณธรรมจางหาย ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงต้องกลับมาทบทวน ค้นหาถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั่นคือพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมที่ส่งเสริม และสนับสนุน ทำให้เกิดการพัฒนาตัวเอง ทั้งในด้านการเรียนรู้ การฝึกฝนตนเอง และนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปฝึกหัดเพื่อพัฒนาดตนเอง ทั้งในระดับด้านพื้นฐาน ระดับกลาง และส่งเสริมให้เกิดความดีงามไปถึงในระดับสูงสุด เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างรู้คุณค่าแท้จริงของชีวิต เห็นคุณค่าทางจิตวิญญาณทั้งมีคุณธรรมภายในจิตใจที่เจริญงอกงาม พร้อมทั้งจะแสดงออกมาสู่ภาพลักษณ์ภายนอกและยังมีวิธีในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีสติสัมปชัญญะ



ผู้เขียนจึงมองว่า พุทธจริยศาสตร์เป็น “ปรัชญาหรือศาสตร์สาขาหนึ่งที่ศึกษาในเรื่อง การแสวงหาความดีอันสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหากฎเกณฑ์ในการตัดสินใจทางด้านประพฤตินองมนุษย์ว่า สิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด สิ่งควรและสิ่งไหนไม่ควรปฏิบัติและพิจารณาถึงปัญหาในเรื่องคุณค่าของทางศีลธรรม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543: 34) ซึ่งในทางพุทธปรัชญามีแนวความคิดทางด้านจริยศาสตร์ ที่สามารถตอบโจทย์และปัญหาได้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง และสามารถสร้างแรงบันดาลใจในด้านการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตัวเอง เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้ทุเลาเบาบางลง จึงได้มีการศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการพัฒนาตนเอง พร้อมหลักการแนวทางบูรณาการทางด้านแนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาตนเองผ่านการฝึกหัด การขัดเกลาพฤติกรรมของตัว เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตามที่เป็นจริงอันจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมต่อไป

2. พุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhit Ethics) เป็นหลักที่ว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ เพื่อที่จะทำให้เป็นมนุษย์เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์แบบ และเป็นหลักในการประพฤติที่จะพยายามหาคำตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำอะไรเพื่อเป็นเป้าหมายของชีวิต ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์จัดเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” เพราะเหตุผลดังกล่าวที่ว่า “พุทธจริยศาสตร์” ได้มีฐานมาจากคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ ด้านจริยธรรม ซึ่งองค์พระศาสดา ได้บัญญัติเพื่อใช้ในการเป็นบรรทัดฐานของมนุษย์ในระดับขั้นระดับกลาง ไปจนถึงในระดับขั้นสูงสุด เพื่อทำให้มนุษย์มีวิถี ในการดำเนินชีวิตอันงดงาม トラบเท่าที่จะสามารถพัฒนาไปได้ เพื่อให้พัฒนาที่มีความสมบูรณ์ มีสมอง และมีสติปัญญา และสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์ที่ศึกษา ในด้านอุดมคติของชีวิตหรือความดีสูงสุดที่เรียกว่า Supreme Good เพื่อให้ทราบถึงความดีงามอันสูงสุด โดยหัวใจของพุทธจริยศาสตร์ ได้กล่าวไว้คือ การที่ละเว้นความชั่วทำความดีและชำระจิตของตนให้ผ่องใส (เคเอ็น ชยติลเลเก, 2537: 3)

3. พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักขั้นพื้นฐาน หมายถึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องมีความเรียนรู้ต้องมีความเข้าใจในเบื้องต้น เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ ระดับขั้นในการดำรงอยู่ชีวิตประจำวัน ในการทำงาน เพื่อทำให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย ทั้งในบริษัทหรือในองค์กร รวมไปถึงสมาชิกสังคมในรอบๆข้าง ซึ่งในพุทธจริยศาสตร์ในลำดับ ขั้นพื้นฐานที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น กล่าวคือเป็นเรื่องของเบญจศีล เพราะว่าเป็นศีลของคนทั่วไปหรือของฆราวาส ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมทางพุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ หรือที่เราเรียกว่าหลัก “มนุษยธรรม” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งผลให้มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ หรือทำให้เกิดความสุข ความเจริญของคนในสังคม ทำให้เป็นบุคคลที่มีความประพฤติ มีสภาพสมบูรณ์ทั้งทางกาย ทั้งวาจา อีกทั้งในธรรมที่มีควบคู่กับเบญจศีลก็คือเบญจธรรม 5 ประการ ควบคู่ กันตามตารางที่เปรียบเทียบดังนี้ (Attaput,1987)

เบญจศีล คือความประพฤติที่ดีงามทั้งทางกาย ทั้งวาจา ในการที่จะรักษากายและรักษาวาจาให้มีความสุขาพเรียบร้อย การรักษาศีลให้เป็นปกติตามระเบียบวินัย รวมถึงข้อประพฤติปฏิบัติที่จะละเว้น หรือละ



จากความชั่ว การที่จะควบคุมตัวเองให้ตั้งมั่น มีความประพฤติดูในความไม่เบียดเบียนห้าข้อ อันได้แก่ (1) ปาณาติปาตา เวรมณี งดเว้นจากการทำร้าย การฆ่า การประทุษร้ายซึ่งกันและกัน (2) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการเอาทรัพย์สินที่เขาไม่ได้ให้มาเป็นของตน การลักทรัพย์ ละเมิดทรัพย์ หรือกรรมสิทธิ์ โดยการทำลายสิ่งของหรือทรัพย์สินของผู้อื่น (3) กาเมสุมิฉฉาจา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดูในคู่ครองของผู้อื่น โดยละเว้นจากการละเมิดสิ่งของอันเป็นที่รักของผู้อื่น (4) มุสาวาทา เวรมณี คือการงดเว้นจากการพูดโกหก พูดปดเท็จ พูดจาหลอกลวง (5) สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณีคือการละหรืองดจากการดื่มสุรา ของมึนเมาและเมรัยซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากยาเสพติดให้โทษ ศิลห้าข้อนี้ ในส่วนมากเรียกว่า ลิกขาบท ห้าข้อ ข้อปฏิบัติที่ใช้ในการฝึกตนบ้าง ธรรมะห้าประการบ้าง เมื่อปฏิบัติได้ตามเช่นนี้ ก็สามารถเป็นผู้ที่มีชื่อได้ว่าเป็นผู้ที่มีศีล คำว่าเบญจศีลนี้ที่มาจากพระไตรปิฎก ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชั้นอุปทาน รวมไปถึงในชั้นพุทธวงศ์ ต่อมาในชั้นหลังนั้น ได้มีชื่อเรียกเพิ่มว่าเป็น นิจศีลซึ่งเป็นศีลที่คฤหัสถ์ ควรที่จะรักษาเป็นกันประจำ ที่เราเรียกว่าเป็นมนุษยธรรม คือหลักธรรมของมนุษย์ หรือหลักธรรมที่ทำให้มีความเป็นมนุษย์

เบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรม คือธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรจะมีไว้ประจำใจรวม 5 ข้อ ได้แก่ (1) เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ 1 (2) สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กันกับศีลข้อที่ 2 (3) กามสังวร ความสังวรในกาม คือความสำรวมระวัง รู้จักยับยั้งมีสติควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป รส กลิ่น เสียง และผัสสะ คู่กับศีลข้อที่ 3 (4) มุสาวาทา เวรมณี คือเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง คู่กับศีลข้อที่ 4 (5) สติสัมปชัญญะระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือการฝึกตนเองให้เป็นคนมีสติ ยังความคิดรู้สึกตัว เสมอว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ ระวังตนมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อที่ 5

หลักเกณฑ์พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน คือ เบญจศีลและเบญจธรรมนี้ต้องควบคู่กันไป เพราะเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่ไม่ยุ่งยากมากมาย ไม่มีเงื่อนไขสลับซับซ้อน สามารถปฏิบัติได้ทั้งหญิงและชายเหมาะคำหรับทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเยาวชนเด็กเล็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ หัวใจสำคัญของธรรมะกายสุภาพวาน่าฟัง ก็เกิดจากการสำรวมระวังกายไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ระงับตนสังวรตนให้อยู่ในครรลองของศีลได้อย่างดีงาม เมื่อมีผู้พบเห็นแล้วทำให้เกิดความน่ารัก เรียบร้อย น่าเลื่อมใสในจริยาทำทาง ส่งผลให้เกิดความสงบทางกาย ไม่เดือดร้อนใจ ทำให้ใจได้สงบระงับจากอกุศลได้เร็ว และเป็นพื้นฐานรองรับคุณธรรมชั้นสูงๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป

4. พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลาง

พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลาง คือ กุศลกรรมบท 10 หมายถึง การปฏิบัติทางจิตที่ดีงาม 10 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่แนะนำให้บุคคลปฏิบัติเพื่อความสุข ความสงบ และความเจริญในชีวิต ทั้งนี้ กุศลกรรมบท 10 แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ กายกรรม วชิกรรม และมโนกรรม ดังนี้

1. กายกรรม (การกระทำทางกาย) 3 ประการ



1.1 ไม่ฆ่าสัตว์: การเว้นจากการฆ่าและทำร้ายชีวิตของสัตว์ทุกชนิด รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้อื่นไม่ฆ่าสัตว์ด้วย

1.2 ไม่ลักทรัพย์: การเว้นจากการขโมยหรือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ถูกต้อง รวมถึงการไม่ส่งเสริมให้ผู้อื่นทำผิดในเรื่องนี้

1.3 ไม่ประพฤติดุสิตในกาม: การไม่กระทำผิดในเรื่องเพศสัมพันธ์ เช่น ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่น ไม่คบชู้ และไม่ทำลายครอบครัวผู้อื่น

2. วชิกรรม (การกระทำทางวาจา) 4 ประการ

2.1 ไม่พูดเท็จ: การเว้นจากการพูดโกหก หรือพูดเรื่องที่ไม่เป็นความจริง

2.2 ไม่พูดส่อเสียด: การเว้นจากการพูดเพื่อให้คนอื่นเข้าใจผิด หรือให้เกิดความขัดแย้ง

2.3 ไม่พูดคำหยาบ: การเว้นจากการพูดคำหยาบ หรือคำที่ไม่สุภาพ

2.4 ไม่พูดเพ้อเจ้อ: การเว้นจากการพูดเรื่องไร้สาระ หรือเรื่องที่ไม่มีความหมาย

3. มโนกรรม (การกระทำทางใจ) 3 ประการ

3.1 ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น: การไม่คิดอยากได้ทรัพย์สินหรือสิ่งของของผู้อื่น

3.2 ไม่พยาบาท: การไม่คิดร้ายหรือแค้นใจผู้อื่น รวมถึงการไม่หวังให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์

3.3 เห็นชอบตามคลองธรรม: การมีความเห็นที่ถูกต้องตามธรรมะ คือ เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง

การปฏิบัติตามกุศลกรรมบท 10 นี้เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างชีวิตที่ดี มีความสุขและสงบสุขทั้งในทางโลกและทางธรรม

พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลางนี้จะสูงต่อเนื่องมาจากขั้นต้น หรือขยายความเพิ่มเติมจากขั้นพื้นฐาน คือ เบญจศีล เบญจธรรม ที่เรียกรวมว่าเป็น “มนุษยธรรม” คือ ธรรมที่ทำให้เกิดขึ้น เป็นมนุษย์ และอยู่ในสังคมมนุษย์อย่างมีความสุขพอสมควรแก่ ตามฐานะตำแหน่ง หน้าที่อันมีความชอบธรรม ส่วนพุทธจริยศาสตร์ในชั้นกลางนั้น ก็จะมีพัฒนาตนเอง ชี้นำลงให้ถึงความละเอียดอ่อนลึกซึ้งลงไปอีกทั้งเรื่องของ กาย-วาจา-ใจ นั้นคือหลักกุศลกรรมบท 10 ประการ หรือเรียกว่า ทางแห่งกุศลกรรมฝ่ายดี ถ้าในทางฝ่ายไม่ดี เรียกว่าอกุศลกรรม ดังตารางตัวอย่างที่ได้เปรียบเทียบ ดังนี้



เป็นการกระทำทางกาย มี 3 เรียกว่า กายกรรม	
1. ปาณาติปาตา คือ การฆ่าสัตว์ กักขัง ทบตี	1. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่า ทรมาณสัตว์ทุกชนิด
2. อทินนาทาน คือ การลักทรัพย์	2. อทินนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการลัก ขโมยทรัพย์สิ่งของทุกชนิด
3. กาเมสุมิฉฉาจาร คือ การประพฤติดิในกาม	3. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี คือ เว้นจากการ ประพฤติดิในกาม
เป็นการกระทำทางวาจา มี 4 เรียกว่า วจีกรรม	
1. มุสาวาทคือ การพูดเท็จ	1. มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ
2. ปิสุณาวาจา คือ การพูดคำหยาบ	2. ปิสุณาย วาจา เวรมณี คือ เว้นจากการพูด ส่อเสียด
3. ผรุสวาจา คือ การพูดคำหยาบ 3	3. ผรุสวาย วาจา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดคำ หยาบ
4. สัมผัปปลาปะ คือ การพูดเพ้อเจ้อ	4. สัมผัปปลาปา เวรมณี คือ เว้นจากการพูด เพ้อเจ้อ
เป็นการกระทำทางใจ มี 3 เรียกว่า มโนกรรม	
1. อภิชฌา คือ ความโลภอยากได้ของผู้อื่น	1. อนภิชฌา คือ ไม่มีความโลภอยากได้ของผู้อื่น
2. พยาบาท คือ การปองร้ายผู้อื่น	2. อพยาบาท คือ ไม่มีการปองร้ายผู้อื่น
3. มิจฉาทิฎฐิ คือ การเห็นผิดจากคลองธรรม	3. สัมมาทิฎฐิ คือ การเห็นชอบตามครรลอง คลองธรรม

สรุปได้ว่า กายกรรม 3 หรือที่เรียกว่า วจีกรรม 4 มโนกรรม 3 นั้น เป็นสาเหตุให้เกิดแห่งความ พหุติกรรมที่มีการแสดงออกมาทั้งทางดีและชั่ว ถ้าเป็นฝ่ายดีก็จะมีคุณเจริญ มีความเป็นปกติ มีความเป็น เป็น เอกภาพ รวมไปถึงมีความเป็นเสถียรภาพ ทั้งแก่ตนเอง สังคม กลุ่มชนและมวลชนทั้งหลาย เรียกว่า “เป็นกุศล กรรมบถ 10” ที่สังคมทั่วทุกภูมิภาคทุกองค์กรกำลังต้องการมาก ๆ แต่ถ้าตรงกันข้ามทั้งหมด เรียกว่า อกุศลกรรมบถ 10 คำตอบที่จะตอบ ว่าใครจะเป็นฝ่ายกุศล หรืออกุศลขึ้นอยู่กับที่การสร้างจิตค่านึกตรึกตรอง ใคร่ครวญสนใจใฝ่ทางจริยธรรมมาก น้อยขนาดไหนนั่นเอง ดังนั้น ผู้ที่เข้าใจหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ จะ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของความจริงที่ว่าใครทำกรรมอันใดไว้อย่อมจะต้องได้รับผลของกรรมนั้นๆ เมื่อ เข้าใจตรงกันเช่นนี้ในมนุษย์ทุกคนย่อม กล้าต่อการทำความชั่วหันมากระทำแต่ความดี จนนำไปสู่การพัฒนา จิตขั้นต่อไป



5. พุทธจริยศาสตร์ชั้นสูง

หลักพุทธจริยศาสตร์ชั้นสูงนี้ เป็นหลักธรรมหรือจริยธรรมที่อยู่ในชั้นปรมาธรรม ประกอบด้วย ธรรมที่ปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความหลุดพ้นจากทุกข์ หรือเรียกว่าเป็นธรรมะในระดับที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมชั้นสูงเป็นอริยบุคคลเป็นโลกุตตรธรรมแปลว่า ธรรมที่จะทำให้หลุดพ้นจากโลกแห่งโลกียะหรือโลกแห่งการเวียนว่ายตายเกิดและเกิดในวัฏจักร คือการเกิด – แก่ – เจ็บ-ตาย และเพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานในเรื่องของพุทธจริยศาสตร์ชั้นสูงจึงประกอบด้วยหลักธรรม ดังนี้

อริยสัจ 4 แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงที่ทำให้สำเร็จเป็นอริยบุคคลได้มี 4 อย่าง คือ

1. ทุกข์ คือความไม่สบายกายไม่สบายใจ เป็นสภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ ทนอยู่ได้ยาก เป็นต้น
2. สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดขึ้น อันได้แก่ ตัณหาหรือความทะยานอยาก 3 ประการ คือ กามตัณหา (ความอยากในกาม) ภวตัณหา (ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่) และวิภวตัณหา คือ ความไม่อยากเป็นใด ๆ เลย (แต่ต้องเป็น)

3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ธรรมที่สามารถดับทุกข์ ได้แก่ การดับตัณหาข้างต้นได้อย่างสิ้นเชิง

4. มรรค คือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 ประการ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ ทำการงานชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ และตั้งใจไว้ชอบ ในอริยสัจ 4 ประการนี้ จัดเป็นเหตุ 2 อย่าง อันได้แก่ สมุทัยและมรรค และจัดเป็นผล 2 อย่าง ได้แก่ทุกข์และนิโรธ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต และได้ทรงตรัสรู้เรื่องทุกข์เป็นลำดับแรก ซึ่งโดยปกติสามัญชนคนทั่วไปต่างก็ได้รับทุกข์และรู้ว่าทุกข์ คือความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ แต่ก็ไม่รู้ว่าทุกข์นั้นมาจากไหน อะไรที่ทำให้เกิดทุกข์กันแน่ จึงก่อให้เกิดระส่ำระสาย ความกระวนกระวายหาความสงบสุขไม่ได้ ซึ่งเมื่อคนไม่รู้ทันความจริงของธรรมเขาก็จะนำทุกข์ในธรรมชาตินั้น มาสร้างให้เป็นทุกข์ของตนเอง ดังนั้น จึงเกิดกระบวนการพัฒนาการศึกษาตามหลักพุทธจริยศาสตร์ชั้นสูง ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การค้นพบความจริงของชีวิต ว่าควรดำเนินชีวิตด้วยวิธีอย่างไร และทำให้ได้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับคนที่รู้ความจริงของชีวิตว่า “คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตนเอง จนไม่หวาดหวั่นแม้ต่อความตายตรงหน้าก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตัวเองอยู่อย่างดีที่สุดแล้ว และสามารถใช้ชีวิตนั้นก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อตนเอง สังคมอย่างคุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่า เป็นอยู่อย่างผู้มีชัย ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

จากประเด็นดังกล่าวถ้าผู้สนใจทุกท่านมีการนำแนวคิดหรือหลักการข้างต้นมาใช้ในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ จะทำให้ทุกท่านมีความรู้ความเข้าใจ ความจริงในหลักพุทธจริยศาสตร์ต่อไป

6. แนวคิดการพัฒนามนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการต่าง ๆ ในองค์กร ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2543: 51) ท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยแบ่ง ออกเป็น 2 ประเภดังต่อไปนี้ คือ ทรัพยากร



มนุษย์เป็นการมองมนุษย์ในฐานะ ที่มนุษย์นั้นเป็นทรัพยากร กล่าวคือ เป็นทุน เป็นปัจจัยในการที่จะสามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ส่วนการพัฒนาคนนั้น มองคนในฐานะเป็นมนุษย์ ความหมายว่า มนุษย์ก็มี ความเป็นมนุษย์ เป็นตัวของเขาเอง ชีวิตของมนุษย์มีจุดมุ่งหมายสำคัญของชีวิตคือ สุข ความเป็นอิสรภาพ ความดี และความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัว บุคคล และพระเทพโสมภณ (ประยูร ธมมจิตโต) (2546) ท่านได้กล่าวถึงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า ไตรสิกขา หรือการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งเพราะการศึกษา หมายถึง การที่จะเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งด้านกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้มีจิตใจที่เปี่ยมด้วยสติปัญญาแล้วเกิดความหลุดพ้นทุกข์ และได้พบความสุขสงบ คือสันตินั่นเอง ดังนั้นมนุษย์ที่มีการพัฒนาแล้วอย่างสมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงผู้ที่บรรลุวิมุตติ คือ มีความอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น วิมุตติจึงเป็นถือว่าเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขานั้นเอง

สรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น หมายถึง กระบวนการสำคัญ ที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ให้สามารถเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ โดยใช้ทั้งกลยุทธ์และการใช้ทักษะเพื่อทำให้สามารถพัฒนามนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ รวมไปถึงมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน และมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้มีการพัฒนาขีดความสามารถ มีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยการใช้วิธีด้าน การฝึกอบรม รวมไปถึงการจัดกิจกรรมที่จะเสริมสร้างและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของทรัพยากรมนุษย์ให้เปลี่ยนเป็น บุคคลที่มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะ และมีทัศนคติที่จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในการทำงานได้เป็นอย่างดี และนอกจากนั้นสามารถที่จะรับผิดชอบงานที่สูงขึ้นได้ในอนาคต รวมทั้งการเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ โดย ได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา

7. การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธจริยศาสตร์

การพัฒนาตนเอง (Self-Development) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เหมาะสมเพื่อสนองความต้องการและเป้าหมายของตนเอง หรือเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองคาดหวังกับพฤติกรรมตนเอง ได้แก่ การปรับปรุงตน (Self - Improvement) การบริหารตน (Self - Management) และการปรับตน (Self - Modification) รวมถึงการทำให้ตนเองเจริญในด้านการปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อดำรงตนให้ปกติสุข ส่วนการพัฒนาตนเอง ในแง่ของพุทธจริยศาสตร์ หมายถึง การพัฒนาตนเองในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิต และหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

มนุษย์นิยมเป็นแนวคิดทางปรัชญาในศตวรรษที่ 14 มีต้นกำเนิดในประเทศอิตาลีมีทัศนะเกี่ยวกับปรัชญาของมนุษย์นิยมว่า ทัศนะที่เน้นคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และถือว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2543: 44) ชีวิตที่ดีในแนวความคิดมนุษย์นิยมเป็นการกล่าวถึงชีวิตหลายมิติ แต่ที่ขาดไม่ได้คือด้านปัญญาและจิตวิญญาณ กล่าวถึงที่สุด ชีวิตที่ดีตามความหมายของมนุษย์นิยม



นั่นก็คือ การพัฒนาศักยภาพ “ทุกด้าน” ของมนุษย์ให้เป็นไปในเชิงคุณภาพและมีการพัฒนาสร้างสรรค์มากที่สุดอันเป็นหนทางไปสู่อิสรภาพ

1. การพัฒนาตนเองมีจุดมุ่งหมาย คือ มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของแนวคิด โดยตั้งต้นจากคำถามที่ว่าธรรมชาติที่แท้ของมนุษย์รวมถึงภารกิจและจุดหมายของชีวิตมนุษย์คืออะไร อันเป็นคำถามทางอภิปรัชญาและจริยศาสตร์ ซึ่งแนวคิดนี้หากละเอียดลึกลงไป คำถามที่สำคัญนี้ทำให้การใช้ชีวิตของมนุษย์อาจเต็มไปด้วยปัญหาดังนั้น จึงเห็นว่า “เพื่อความรู้ความเข้าใจ” ต้องนำ “ความรู้เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์” การทำความเข้าใจกับแก่นความคิดนี้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตนเองของมนุษย์

2. มนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แนวคิดมนุษย์นิยมไม่ได้ให้ค่าแต่เพียงชีวิตของมนุษย์เท่านั้น ยังให้คุณค่ากับสรรพสิ่งรอบตัวมนุษย์ด้วยที่ให้ความสำคัญจึงไม่ใช่มีแต่มิติทางกายภาพ แต่เน้นที่หลักเหตุผลให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณที่เน้นเรื่องของจิตใต้สำนึกอีกด้วย

3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของตนเองในทุกด้าน โดยเฉพาะความคิดและความต้องการให้เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์และมีคุณภาพมากขึ้นเพื่อไปสู่เป้าหมาย คือ การบรรลุอิสรภาพซูมาเกอร์ หมายถึง อิสรภาพทางจิตวิญญาณ (Spiritual Liberation) อย่างนิพพานหรือโมกษะแต่ในความหมายทั่วไปนั้นหมายถึง การยกระดับจิตสำนึกของตนเองเพื่อเข้าถึงคุณค่าของชีวิตทั้งหมดได้

4. สังคมและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาตนเองให้มีแนวความคิดหรือทางเลือกใหม่ ๆ เพื่อนำตนเองและสังคมให้พ้นวิกฤติจึงเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้นไม่ควรไปยึดติดกับหลักการอะไรแต่เพียงอย่างเดียว

แนวความคิดนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในความคิดของอี เอฟ ซูมาเกอร์ นักปรัชญาทางเลือกชาวเยอรมันที่ความคิดทางจริยศาสตร์ของเขานั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่มนุษย์ที่มีภารกิจต้องสร้างสรรค์ศักยภาพของตนเองรวมทั้งสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยซูมาเกอร์นำเสนอรูปแบบอุดมคติของการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่ไปกับการอยู่ดีกินดีทางกายภาพในรูปแบบที่เน้นความพอดีในผลงานอันเป็นที่รู้จักดีของเขา คือ “เล็กแต่น่ารัก” (Small is Beautiful) ความยุติธรรมในที่นี้ แปลงมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ คือ “Equity” โดยนิยามศัพท์ตาม Oxford Advanced Learner’s Dictionary (1995 :388-389, 645) คือ Equity หมายถึง การนำเอาหลักการของความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natura Justice) มาใช้ในสถานการณ์ที่กฎหมายที่มีอยู่ไม่สามารถให้ผลลัพธ์ที่เที่ยงธรรมหรือสมเหตุสมผลได้ในการพัฒนาจริยธรรมของตนเอง

8. สรุป

การพัฒนาตนเองโดยยึดหลักพุทธจริยศาสตร์ ถือเป็น “ปรัชญาชีวิต” รูปแบบหนึ่งที่ช่วยชี้แนะแนวทางให้คุณก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จพร้อม ๆ กับการมีความสุขในการดำเนินชีวิตความสำเร็จในหน้าที่การดำเนินชีวิตที่คุณต้องการนั้นไม่ยาก เพียงคุณเริ่มเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการพัฒนารูปแบบการดำเนินชีวิตให้มีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คุณกำลังประสบอยู่เท่านั้นคุณก็สามารถประสบผลสำเร็จใน



หน้าที่การดำเนินชีวิตตามต้องการแล้ว เราเชื่อว่าทุกคนย่อมมีแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองที่แตกต่าง กันและทุกรูปแบบ ทุกวิธีการ หากคุณทำด้วยความตั้งใจไม่ว่าจะเจออุปสรรคมากเพียงใด คุณก็สามารถก้าวข้ามปัญหานั้นไปได้อย่างมีสติ และใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังกับการดำเนินชีวิตนั่นเอง

9. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เคออน ชยติเลเก. (2537). *จริยศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). *ทศวรรษธรรมทัศน์พระปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

ภาษาอังกฤษ

Attaput, C. (1987). *Ethics*. 4th ed. Bangkok: Ramkumheang University Press.

K.A. Chaiyatileke. (1994). *Buddhist Ethics*. 3rd ed. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1 9 9 6). *Tipitaka (Thai Version)*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyala University Press.

Oxford University Press. (1995). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. England: Oxford University Press.

Royal Institute. (2000). *English-Thai Dictionary of Philosophy*. Bangkok: Royal Institute.

Phra Thammapirok (P.A. Payutto). (2000). *Decades of Dhamma Vision of the Pitaka: Educational Sciences*. Bangkok: Dhammasabha.